

Metropolis'ten İki Komutan-Yönetici Heykeli Parçası

Prof. Dr. Serdar Aybek
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
serdar.aybek@cbu.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı son yıllarda Metropolis İonia'da sürdürülen çalışmalarda bulunan iki komutan-yönetici heykeli parçasını tanıtmaktır. 2011 yılında özel mülkiyete ait bir tarlada gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda bulunan heykel parçası bacaklardan ibarettir, diğer parça ise 2017 yılında Yeniköy'deki bir köy evinin duvarında *spolia* olarak kullanılmış kaide ve komutan pelerini parçasından oluşur. Her iki parça üstün kaliteleri ile Geç Helenistik ve Roma Döneminde Metropolis Heykeltıraşlığının bulunduğu sanatsal seviyeyi temsil ederler. Malzeme ve teknik Metropolis'deki diğer mermer heykeller ile aynıdır. Heykeller ağır bir tahribata uğradığından kesin bir karara varmak güçtür. Sadece korunan giysi kumaşı detayları birtakım ihtimallerden bahsetmeyi mümkün kılar. Her iki heykel ayakta erkek figürlerini zırhları ve askeri pelerinleri ile tasvir etmiş olmalıdır. Stil özellikleri, tipoloji ve Metropolis heykelleri ile aralarındaki diğer benzerlikler eserlerin MÖ 2.-1. yüzyıl üretimi olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Torbalı, arkeoloji, İonia, Helenistik, heykel.

Two Statue Fragments of a General-Ruler from Metropolis

Abstract

The purpose of this study is to present two fragments of honorific warrior-commander statues that have been found in recent times at Metropolis Ionia. The legs and drapery fragments were found in 2011 during the archaeological excavation in private field located in the centre of Metropolis. The other one consists of base and cloak, used as a *spolia* of the modern wall of a cottage at Yeniköy in 2017. Both fragments represent artistic level of Metropolis statuary in the Late Hellenistic and Roman times with their good qualities. The material and techniques are also similar to marble statues of Metropolis. Statues are heavily damaged so it is very difficult to make a decision about them; there are only some preserved parts of garments that can be possibly defined. Both statues must have been standing male figures depicted with their cuirass and military cloaks. Stylistic features, typological comparisons and similarities with some statues of Metropolis show that they might have been produced in the late 2nd-1st cent. BC.

Keywords: Torbalı, archaeology, Ionia, Hellenistic, statue.

Gönderim Tarihi / Sending Date: 09/02/2018

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 09/03/2018

GİRİŞ

Metropolis, İzmir'in Torbalı ilçesine bağlı Yeniköy ve Özbey mahalleleri sınırlarında yer almaktadır. Sırtını Gallesion Dağı'na (Alaman Dağı) dayamış olan bir tepe ve yamaçlarında gelişen kent antik İonia ve Lydia sınırlarındadır (Plan 1). Bulunduğu mevki açısından çağlar boyunca stratejik öneme sahip olan Metropolis, Küçük Menderes (*Kaystros*) havzasının batı ucunda, ovaya hâkim bir konumda yer almaktadır. Ticaretten elde ettiği zenginlik ve ün, bu verimli ovada yetiştirilen mahsullerden kaynaklanmaktadır (Meriç 2003: 15). Ephesos ve Smyrna arasındaki kara yolu ile Sardeis ve Ephesos arasında kullanılan ve geçmişte Arzawa Krallığı'na kadar dayanan ticaret yolu, Metropolis yakınlarında Torbalı ovasında kesişmekteydi. (Külzer 2011: 30; Arslan-Aybek vd. 2017: 55). Metropolis ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında bu yollara hâkim tepelere inşa edilen tahkimatlı yerleşimler tespit edilmiştir. Bu yapılar haberleşme ve yolların güvenliğini sağlamak amacıyla inşa edilmiş olmalıdır. Bölgenin günümüzde sanayi ve ticaret alanında gelişmesinin en önemli sebeplerinden biri bu bağlantı yollarının günümüzde halen aktif bir şekilde kullanılıyor olmasına bağlıdır.

Metropolis isminin kaynağı kentin konumlandırıldığı tepenin batısında yer alan *Gallesion* (Alaman) Dağı'ndaki Uyuzdere mevkiinde bulunan iki kutsal mağarada tapım gören Ana Tanrıça kültünden kaynaklanıyor olmalıdır. Metropolis'te bulunan bir yazıtta yer alan "Μήτηρ Γαλλησία–*Meter Gallesia*" ifadelerine dayanarak "Metropolis" adının "Ana Tanrıça Kenti" anlamına geldiği kabul edilmektedir (Ekin Meriç 2013: 27). Mağaralarda bulunan çok sayıda Ana Tanrıça figürünü sunu objesi olarak kullanılan buluntular arasındadır (Ekin Meriç 2013: 47-50). Bu tip örnekler sayesinde bölgede Grek tanrı ve tanrıçaların yanı sıra, Anadolu kökenli Kybele kültürünün de geleneksel olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Metropolis ve yakın çevresindeki ilk yaşam belirtileri Geç Neolitik Çağa (Herling-Kasper vd. 2008: 13-14; Lichter-Meriç 2012: 133-138) kadar uzansa da kentte yürütülen kazılarda bulunan en erken seramikler MÖ 7.yüzyıl başlarına aittir (Atilla 2012: 51). MÖ 3. yüzyıl'dan itibaren tepede bir kent planlamasının başladığı söylenebilir. Akropolis'teki yaşam bu çağda sistemli bir kent olgusuna dönüşmüş, stoa, bouleuterion ve tiyatro gibi kamu yapıları inşa edilmiştir. Roma Dönemi'nde artan nüfus ile birlikte kent ovaya doğru genişlemiştir. Metropolis, hamamları, sivil konutları, yeni kutsal alanları, ışıkları ile geliştirilen sokak ve caddeleri ile büyük bir kent haline gelmiştir (Plan 1) (Aybek-Ekin Meriç vd. 2009: 65). Bölgede farklı zamanlarda yaşanan deprem felaketleri içinde özellikle MS 17, 262 ve 467 yıllarındaki depremler kentte büyük yıkıma neden olmuştur (Harl 2006: 76; Külzer 2011: 30-31). MS 5. Yüzyıldan itibaren tekrar canlanan Metropolis, Bizans Dönemi'nde piskoposluk merkezi konumuna ulaşarak bölgedeki varlığını güçlü bir şekilde göstermiştir (Hierocles 1893: 16).

Metropolis Heykeltıraşlık Eserleri İçinde Zırlı Figürlerin Yeri ve Anlamı

Kent, Pergamon Krallığı'nın desteği ile MÖ 2. yüzyılda zenginleşmiştir (Aybek 2008: 93). Bu dönemde Tiyatro, Stoa, Bouleuterion gibi resmi kent merkezindeki yapılar inşa edilmiştir (Plan 1). MÖ 2. yüzyıl ortalarında resmi yapıların ve şehir planlamasının tamamlandığı düşünülmektedir. Nitekim bouleuterionda bulunan dekret, Apollonios Dossier adlı bir kişinin bu tarihte onurlandırıldığını göstermektedir (Dreyer-Engelmann 2003: 4-11). Aristonikos İsyanında (Gehrke 2014: 139) kendi güçleri ile Roma'ya destek veren Metropolis ve isyanda aktif görev alan Apollonios Dossier ikinci kez onurlandırılmıştır. MÖ 86'da Khaironeia Savaşı'ndan sonra Batı Anadolu'da Ephesos önderliğindeki isyanlara

karışan kentler arasında adı geçen Metropolis'in kısa süreli VI. Mithridates egemenliği altına girdiği bilinir (Hind 1992: 159; Arslan 2007: 222). Plinius MÖ 1. yüzyılda Metropolis'i, Ephesos'un mahkeme bölgesi, yani *conventus*'u içinde gösterir (Magie 1950: 885). Augustus ile birlikte başlayan barış sürecinde (*Pax Romana*) Metropolis'de ekonomik bakımdan bir kalkınma yaşandığı görülür. Tiberius Dönemi'ne kadar süren refah dönemi MS 17 yılındaki deprem felaketi ile son bulmuştur. Deprem sonrası kentte yeni bir onarım ve imar faaliyeti başlamıştır. Bu nedenle kent kronolojisi içinde yapılaşma ve sanat faaliyetlerini de iki ana döneme ayırmak mümkündür. İlk dönem, MÖ 2. yüzyıl ortalarından MS 17 depremine kadar geçen süreyi kapsamaktadır. İkinci dönem ise MS 17 depremi ile MS 2. yüzyıl sonlarına kadar olan süreçtir. Kent tarihi ile ilgili bu verilerin büyük kısmı resmi kent merkezi olarak tanımlanan ve orta kent şeklinde adlandırılan bölgeden elde edilmiştir. Bu alan özellikle kent meclisi etrafında şekillenen devlet agorası olabilecek bir alan, stoa ve hamam-gymnasion yapısından oluşmaktadır. Özellikle bouleuterion terasında kentteki heykeltıraşlık eserlerine ait çok sayıda örnek bulunmuştur. Bu durum hiç de şaşırtıcı değildir, zira Helenistik kentlerde özellikle onurlandırma heykelleri için yapılan özel düzenlemelerin bouleuterion'larda (Sezgin-Aybek 2016: 17-44) ya da resmi yapılara yakın alanlarda gerçekleştirildiği bilinir (Ma 2013: 67-150). Metropolis'e ait en nitelikli zırlı heykel de bouleuterion'da belirlenmiştir (Aybek 2009: 62-65). Yine bu yapıda tespit edilen bir başka zırlı heykel parçası da bouleuterion ve çevresinde olasılıkla meclis tarafından onurlandırılmış komutan ya da yöneticilerin zırlı heykellerinin burada sergilenmekte olduğuna işaret etmektedir.

Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Parçası (Resim 1-6)

Heykel, 2011 yılında Metropolis kent merkezi içinde yer alan özel mülkte, Sondaj-2011-4 numaralı alanda gerçekleştirilen çalışmalarda bir kaideye ait bloklar ile birlikte bulunmuştur (Plan 1). Ayrıca aynı alanda mozaikli tabana rastlanmıştır. MTR 10377 envanter numaralı heykelin yüksekliği 0,55 m., genişliği 0,52 m., derinliği 0,42 m.'dir (Resim 1-6). Tek parça halinde korunmuştur. Diz kapakları altından ayaklar ve kaide ile gövde, baş ve kollar nokсандır (Resim 1). Serbest sol bacağın iç kısmında zırlı şeklindeki destek bölümüne bağlantı yapan parça kırılmıştır. Orta grenli beyaz mermerden¹(Aybek 2009: 31-33; Hazala 2010: 14, 16) yontulan eserin yüzeyi temiz, mermer iyi korunmuş durumdadır. Uzun süre toprak altında kaldığından renk bozulması göze çarpar. Eser, Geç Helenistik Dönem'de Pergamon Heykeltıraşlık Okulu'na ait birçok heykelde olduğu gibi ayrı yontulan parçaların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur (Smith 2002: 66, 160, 161. Fig. 63, 180-182). Bacakların hemen üzerinde düz kesilip murçla işlenen yüzey gövde ile birleştirilmek üzere hazırlanmıştır. Tam ortada yaklaşık 5x5 cm. ölçülerinde ve 5 cm. derinliğinde bir kenet deliğine sahiptir. Heykelin arkası işlenmiştir. İşçilik arkada, serbest bacağın olduğu sol tarafta görüldüğü gibi şekilde ön yüz kalitesindedir (Resim 5). Bu durum heykelin kendi soluna doğru baktığını göstermektedir. Bu sebeple sabit sağ bacak tarafından sergilendiği yüzeye yaklaştırılmış olmalıdır. Nitekim heykelin arkasında sağ bölüm çok daha kaba ve yüzeyel işçiliğe sahiptir (Resim 6). Eserde yüzey bitimi inceliklidir. Çıplak bacak ve ten dokusu pürüzsüz hale getirilmiş ancak parlatılmamış, mat bir yüzey şeklinde işlenmiştir. İnce kısa khiton ve üzerindeki manto kumaşı arasındaki doku farklılığı başarıyla anlatılmıştır. Khitonun etek ucu kıvrımlarında matkap kullanılmamıştır. Aynı şekilde etek

¹ Makalede konu edilen heykel parçalarının mermer cinsi ve kalitesi bölgede bulunan Kaplanlık taş ocağı mermer örnekleri ile benzerdir.

altındaki girintiler kalın murç darbeleriyle işlenmiştir. Etek ucu ve etek kıvrımlarındaki derin noktalarda görülen keski izleri bacağın üstüne denk gelen gergin kısımlarda raspa ile silinmiştir. Yer yer raspa izleri görülür. Mantoya ait kalın kumaş ve püsküller de yine matkap kullanılmadan keski, murç ve raspa ile şekillendirilmiştir (Resim 3). Heykelin sabit sağ bacağı arkasında bulunan ve destek olarak kullanılan zırh ölçek bakımından gövde ile uyumsuzdur (Resim 1-3). Gövde ve kıyafetlere oranla daha küçük planlanmıştır.

Heykel doğal boyutlarda ayakta bir erkeği betimlemektedir. Sabit sağ bacağı üzerinde duran figürün sol bacağı serbesttir. Figür kısa khiton ve manto giymektedir. Zırhı sağ bacak arkasında destek olarak kullanılmıştır (Resim 4). Çıplak olan bacaklardaki kemik ve adale işçilikleri gerçekçidir. Aynı üslup elbise kumaşlarının kıvrımları ve duruşlarında da hâkimdir. Sağ bacağın yanında özellikle Geç Helenistik Dönem heykellerinde görülen ve kumaş uçlarının uçmasına engel olmak için kullanılan küçük kurşun ağırlık tasvirleri vardır.

Heykelin büyük kısmı eksik olmasına karşın bacakların pozisyonu ve kıyafet tipi genel bir yorum yapılmasına olanak vermektedir. Bu konuda en önemli dayanak heykel desteği olarak kullanılan bölümün bir zırh² şeklinde betimlenmiş olmasıdır. Zırh özellikle Helenistik Dönem’de yaygın olan düz ya da silindir biçiminde bir forma sahiptir (Zoroğlu 2014: 29-30)³. Hem zırh, hem *pteryges* bantları bezemesizdir. Zırhın bantlarının uçları kırık olduğundan dolayı püskül olup olmadığını söylemek mümkün değildir. Metropolis’te bulunan MÖ 2.-1. yüzyıla tarihli bir torso (Resim 7) da aynı tipte zırh ile betimlenmiştir. Ayrıca Helenistik Döneme tarihlendirilen ve az sayıda örnekle temsil edilen aynı zırh formuna sahip başka heykeller (Cadario 2016: 301. Fig. 2) ile karşılaştırıldığında, bu zırh tipinin heykelin tarihlendirilmesinde kullanılabilir en önemli bulgu olduğunu belirtmek gerekir. Zira heykelin bulunduğu alanda sadece 5x7 m. ölçülerinde bir sondaj yapılmış ve yüzey seviyesi ile taban seviyesi arasındaki 90 cm.’lik tabaka ile buluntuların örtüldüğü tespit edilmiştir. Alanda bulunan bir adet II. Constantius (MS 337-361), iki adet Arcadius (MS 388-392) sikkesi, burada bulunan heykelin ve çevresindeki kaide düzenlemesinin Geç Roma Çağı’na kadar ayakta kalmış olabileceğini göstermiştir. Diğer yandan, değinildiği üzere heykelin stil özellikleri Metropolis’teki benzer örneklere uygun olarak çok daha erken bir sürece işaret etmektedir. Klasik Çağ heykeltıraşlığındaki önemli reformlardan *kontrapposto* duruş, incelediğimiz heykelin temel anatomisini oluşturmaktadır. Bacakların duruşu ve serbest sol bacağın geriye doğru iyice çekilmiş olması figürün Klasik Çağ oranlarına uygun üretilmiş olabileceğini göstermektedir (Zanker 1988: 248-249)⁴. Sadece bu durum dahi eserin Roma İmparatorluk dönemi zırhlı heykellerinden ayrılarak Helenistik Dönem sonlarına ait olabileceğini düşündürmektedir. Vücut ağırlığı gergin sağ bacak üzerinde taşınmaktadır. Sol bacak serbest olarak diz kapağından hafifçe bükülmüştür. Bu poz büyük bir olasılıkla zırhlı heykellerde görülen *adlocutio* yani komutanın ordusunu ve halkını selamlaması ile ilişkilendirilen duruş ile birleştirilmiş olmalıdır. Bu durumda heykelin gövdesi ve kollarına dair bir kanıya varmak da olasıdır. Diz kapağına kadar bacakları kapatan kısa khiton üzerinde, kenarları püsküllü kalın bir manto vardır (Resim 1-3). Zırhlı heykellerde çok önemli bir iktidar sembolü olarak kullanılan *paludamentum* (komutan

² Zırhlı heykeller üzerine yapılan araştırmalarda, zırh kelimesinin karşılığı olarak Yunanca göğüs anlamına gelen “thorax”, Latince “lorica” isimleri kullanılmaktadır.

³ Eserimizdeki zırh tipi Erken Helenistik Dönemden itibaren yaygın olarak kullanılan silindirik ya da düz formulu zırh grubuna girmektedir. Bu şema Metropolisdeki diğer zırhlı heykeller içinde geçerlidir (Resim 7). MÖ 2.-1. Yüzyıla ait olmalıdır. Zırhlı heykellerdeki tipoloji için ayrıca (bkz. M, Cadario ve C. Zoroğlu Doktora Tezi)

⁴ P. Zanker bu geleneğin özellikle onurlandırma heykellerinde Roma Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk sürecinde devam ettiğini belirtmektedir.

pelerini), giyilmeyen, omza atılan ya da koldan sarkıtılan bir aksesuar olarak bilinir. Buradaki örnekte kalın kumaşlı giysinin, figürün üzerinde olması nedeniyle bir tür manto olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Diğer yandan kenarlardaki püskül, Metropolis'teki zırhlı torsonun *paludamentum* kenarlarındaki püskül yapısı ile aynıdır (Cadario 2016: 307), (Resim 7). Bilinen örneklerde *paludamentum*'un mutlaka zırh kuşanmış figürler ile birlikte kullanılmış olması, incelenen eserde görülen ve manto olarak değerlendirilen giysinin neden *paludamentum* olamayacağını da açıklamaktadır. Diğer yandan böyle sıra dışı bir doku ve kenarlarında püsküllere sahip olan bir giysinin bir Helen kıyafeti olarak heykeltıraşlık eserlerinde sıkça kullanılan klasik manto (*himation*) tiplerinden farklı olduğunu da vurgulamak gerekir. Manto, kısa khiton üzerinden diyagonal biçimde ve bir kitle halinde vücudun soluna doğru yükselmektedir. Bu kısımda hiç şüphesiz sol kol üzerinden aşağı sarkıtılmıştır. Sol kol dirsekten bükülerek manto kumaşına destek olacak şekilde ileri uzatılmış olmalıdır. Sağ tarafta ise manto kumaşının diz kapağının hemen üstüne kadar sarkmış olması sağ kolun bütünüyle serbest kaldığını gösterir. Değinen *adlocutio* pozuna bağlı olarak sağ kol olasılıkla yukarı doğru kaldırılmıştır. Khiton ise daha ince dokusu ile manto kumaşından ayırt edilebilmekte, özellikle bu ince doku ileri uzatılan sol bacak üzerinde gergin yapısı ile dikkat çekmektedir. Sağ bacak üzerinde ise manto kumaşının da ağırlığı ile katlanmış ve kıvrımlar yapmıştır. İki kat kıyafet olmasına karşın vücut son derece rahat, kas ve bacak hareketleri doğaldır.

Bu heykeli Zırhlı heykeller grubu içinde değerlendirmekten çok, zırhlı ile tasvir edilmiş bir komutan-yönetici heykeli olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Eser İtalya, Tivoli'deki Herkül Tapınağı'nda bulunan Romalı Komutan heykeli ile karşılaştırılabilir (Cadario 2016: 303, Resim 10). MÖ 75-50 yıllarına tarihlendirilen bu meşhur eser Roma Cumhuriyet Dönemi heykeltıraşlık sanatının en önemli örnekleri arasında yer alır. Heykel desteği olarak kullanılmış zırhlı ve mantosu ile yarı çıplak tasvir edilmiş figür, eserimiz hakkında fikir vermektedir. Heykelin düz zırh formu, işçilik özellikleri, Metropolis'teki diğer zırhlı heykellere benzemektedir (Resim 7-8). Bu açıdan Geç Helenistik-Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait olabileceği önerilebilir. MÖ 1. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilen İtalya'da, Tusculum yakınlarından bir başka heykel tamamen çıplak tasvir edilmiştir (Resim 11). Sabit sağ bacağı arkasında heykel desteği olarak bir zırh kullanılmıştır. Zırhın arka tarafında sanatçı *Ophelion* imzası yer alır (Cadario 2016: 308). Mantosu sol omzu üzerinden tüm vücudu açıkta bırakacak şekilde sol kolun arkasından bileğe dolandırılarak aşağı sarkıtılmıştır. Benzer bir durum Roma'da, Via Appia'da bulunan mezar steli için de geçerlidir. MÖ 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen kabartmada figür çıplaktır ve sağ tarafında yine bir zırh yer almaktadır (Stevenson 1998: 62). Her üç örnekte kullanılan kahraman teması figürlerin çıplak şekilde tasvir edilmeleri ile vurgulanmıştır. Bu anlayış incelediğimiz heykelde tasvir edilen figür için de geçerlidir. Figür kısa bir khiton ile tasvir edilmesine karşın kahramanlaştırılan yerel bir yönetici ya da bir askeri betimlemektedir. Kentin heykeltıraşlık eserleri arasında yer alan bir başka khitonlu ve kuşaklı torso (Resim 9) da bu anlayışın Roma'nın hep yanında olan Metropolis'te de temsil edildiğini gösterir. Metropolis tarihinde, mevcut bilgiler doğrultusunda bilinen ve meclis tarafından onurlandırılan en önemli karakter yukarıda değinildiği gibi Apollonios Dossier'dir. Bu bakımdan kentte bulunan zırhlı ve kahraman temalı heykellerin (Resim 1,7-8) MÖ 1. yüzyıl sonunda Apollonios'un da içinde bulunduğu bir grup ile ilişkilendirilmesi uzak bir ihtimal olarak görülmemelidir. Metropolis meclisi tarafından iki kez onurlandırılan Apollonios Dossier ve

diğer kahramanların yer aldığı bir grup belki de Metropolis resmi merkezinde sergilenmek üzere sipariş edilmiştir.

Sağ Ayak ve Kaide Parçası (Resim 12-15)

Heykel, 2017 yılında Metropolis'e çok yakın konumda bulunan Yeniköy Mahallesi (Plan 1) içinde yıkılan eski bir köy evi duvarında tespit edilmiştir. Uzun yıllar evin dış duvarında yapı taşı olarak kullanılan, hatta dışa bakan düzgün arka yüzünde ev numarası yazılmıştır. MTR 11341 envanter numaralı heykel parçasının yüksekliği 0,55 m., genişliği 0,46 m., derinliği 0,39 m.'dir (Resim 12-15). Kaide yüksekliği 0,11 m.'dir. Eser tek parçadır. Dörtgen biçimli kaide üzerinde korunmuş sağ ayak topuk kısmı ve bilek ile arkasındaki destek kısmından oluşur. Orta grenli gri-beyaz mermerden yontulan heykel uzun süre bir duvar içinde kaldığından arka yüzeyinde ince bir kireç tabakası oluşmuştur. Ön yüzey temizdir. Bir önceki eserde de değinildiği şekilde ayrı parçalar halinde yontularak birleştirilmiştir. Sağ ayak bileği üzerinde, diz kapağının hemen altından bacak düz bir şekilde kesilerek üst yüzeyi ince murçla işlenmiştir. Bu yüzey diz kapağından itibaren bacak ile birleştirilmek üzere hazırlanmıştır. Aynı şekilde ayakucu da kaidenin kalan bölümüyle birlikte ayrı yontularak birleştirilmiş olmalıdır. Kaide kesitinde ortada yer alan 1,5 cm. çapında iki kenet deliği ve ayakucuna denk gelen yerde bulunan 1 cm. çapında kenet deliğinin içinde korunmuş durumdaki demir pim bu işçiliği gösterir niteliktedir (Resim 12). Ayak bileğinin üst kesitinde görülen daha geniş çaplı (1,5 cm.) kenet deliği ise bir tamirat ile ilgili olmalıdır. Heykel desteğinin sağ tarafı ucu püsküllü manto ile örtülmüştür (Resim 13). Altında, kaidenin sağ tarafı kırıktır. Sol kenar ise ince bir işçilikle raspa yapılarak düzeltilmiştir. Sol tarafta kaide de tıraşlanarak kabaca murç darbeleriyle düzeltilmiştir. Büyük bir olasılıkla heykel sağ bacağı yönünden yukarıdaki örnekte olduğu gibi heykel desteğine bağlıdır. Sol bacağı ve ayak, gövdenin duruş yönüne göre heykel desteğinden açıktır ve sol tarafa göre ilerde durmuş olmalıdır. Bu sebeple kaidenin formu da belirlenmiş olabilir. Eserin arka yüzeyi bütünüyle düzeltilmiştir. Ortada bulunan 7x7 cm. ölçülerinde ve 3 cm. derinliğinde kenet yuvası ile buna bağlı 12 cm. uzunluğunda akıtma kanalı heykelin arka yüzeyinin sonradan yatay düzlemde kullanılan bir yapı taşına dönüştürüldüğünü gösterir (Resim 15). Ayrıca arka tarafta yer alan 3 cm. derinliğinde ve 7 cm. genişliğinde uzun bir şerit şeklinde yontulan kısım da yine bu alana başka bir bloğun birleştirildiğini göstermektedir. Eserin ön yüzünde destek üzerindeki manto kumaşının kıvrımlarında genellikle matkap kullanılmamıştır (Resim 12-14). Kıvrımlar gerçekçi ve nispeten yüzeylidir. Sadece manto püskülünün sağ tarafında göze çarpan iki matkap yuvası bu uygulamanın eserde denenmiş olabileceğini göstermektedir (Resim 13). Ayak bileğinde Calceis'un bantları basit kazıma çizgilerle vurgulanmıştır (Resim 13-14). Ayrıca bilek kemiği, topuk ve yüzey dokusu deri Calceis'i yansıtmaktadır. Kaidenin alt tarafı işlenmiştir. Ayak tabanının bastığı üst yüzey ise geniş ağızlı keski darbeleriyle düzeltilmiştir.

Doğal boyutlarda bir erkek heykeline ait olan parça sağ ayak, kaide ve heykel desteğinden oluşmaktadır. Heykelin tanımlanmasında en belirleyici iki etken sağ ayağın arkasındaki destek üzerine dökülmüş durumdaki kenarları püsküllü, kalın bir kumaş kitlesi ve bilekte botların deri bantlarına ait izlerdir. Kumaşın kenarında çift sıra halinde betimlenen püskül Metropolis'te bulunan zırlı torso ve bir önceki eserde değinilen özelliklere sahiptir. Bu görüntü figürün zırlı bir heykel olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca yüksek bilekli deri bot ve bağ olarak kullanılan şeritler bu botun büyük bir olasılıkla zırlı komutan-imparator heykellerinde görülen *calceis patricius* olabileceğini düşündürmektedir. *Calceis patricius*, Roma'da resmi görevliler ve yüksek zümreden insanlar

tarafından kullanılan bir bottur. Bu özellikler eserin büyük olasılıkla Roma İmparatorluk Çağı içinde üretilmiş olabileceğini göstermektedir. Ayrıca püsküllerde derinlik oluşturmak düşüncesiyle, iki noktada görülen kanal şeklindeki matkap işçiliği de heykelin önceki örneğe göre daha geç bir tarihte üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir (Resim 13). Eser arkeolojik kazılar dışında tespit edildiği için üretim ve tarihlere yönelik başka bir veri bulunmamaktadır.

SONUÇ

Metropolis'te bulunan iki örnek kentin diğer heykeltıraşlık eserleri ile teknik ve işçilik özellikleri bakımından tam olarak uyum göstermektedir. Mermer cinsi ve kalitesi bölgede bulunan Kaplancık taş ocağı örnekleri ile benzerdir. Ancak eserleri daha ilgi çekici kılan özellikle ilk heykelin Geç Helenistik ve Roma İmparatorluk süreci boyunca yaygın olan zırhlı imparator heykelleri tipinden ayrılmalarıdır. İlk örneğimiz açıkça zırhlı ile tasvir edilmiş bir erkektir. Bu hali ile imparator heykeli görüntüsünden çok onurlandırılan ve zırhlı ile birlikte tasvir edilen bir komutan ya da yöneticiyi işaret etmektedir. Geç Helenistik Dönem'de ve daha çok Roma'da karşımıza çıkan benzerler, eseri bu süreçte değerlendirmemize destek olmaktadır. İkinci örnek için ise büyük oranda noksan olmasından dolayı sadece, ayakta bir erkek tasviri olduğunu söylemek mümkündür. Kaidesi üzerine dökülen manto kumaşı ise yine zırhlı figürler ile birlikte görülen, kenarları püsküllü şeritlere sahip pelerinler ile benzerdir. Buna göre değinilen ikinci örnek te bir komutan-yönetici figürü ile ilişkilendirilebilir. Metropolis tarihinde kentin kayıtlara geçmiş ve kahramanlık hikayeleri ile birlikte anılan en önemli hatırasının Aristonikos isyanı sırasında adı geçen Apollonios ile ilgili olduğu bilinmektedir. Hatta Apollonios'un meclis tarafından iki kez MÖ 145 ve 133 yıllarında onurlandırıldığını gösteren yazıtlar vardır. Metropolis'te bulunan diğer zırhlı figürler ve burada değinilen iki yeni komutan figürünü kentin tarihinde yer alan bu askeri başarı ile ilişkilendirmek her ne kadar zor görünse de mevcut buluntular bizleri Metropolis'teki komutan, yönetici ya da zırhlı heykelleri bu olayla birlikte düşünmeye itmektedir.

SUMMARY

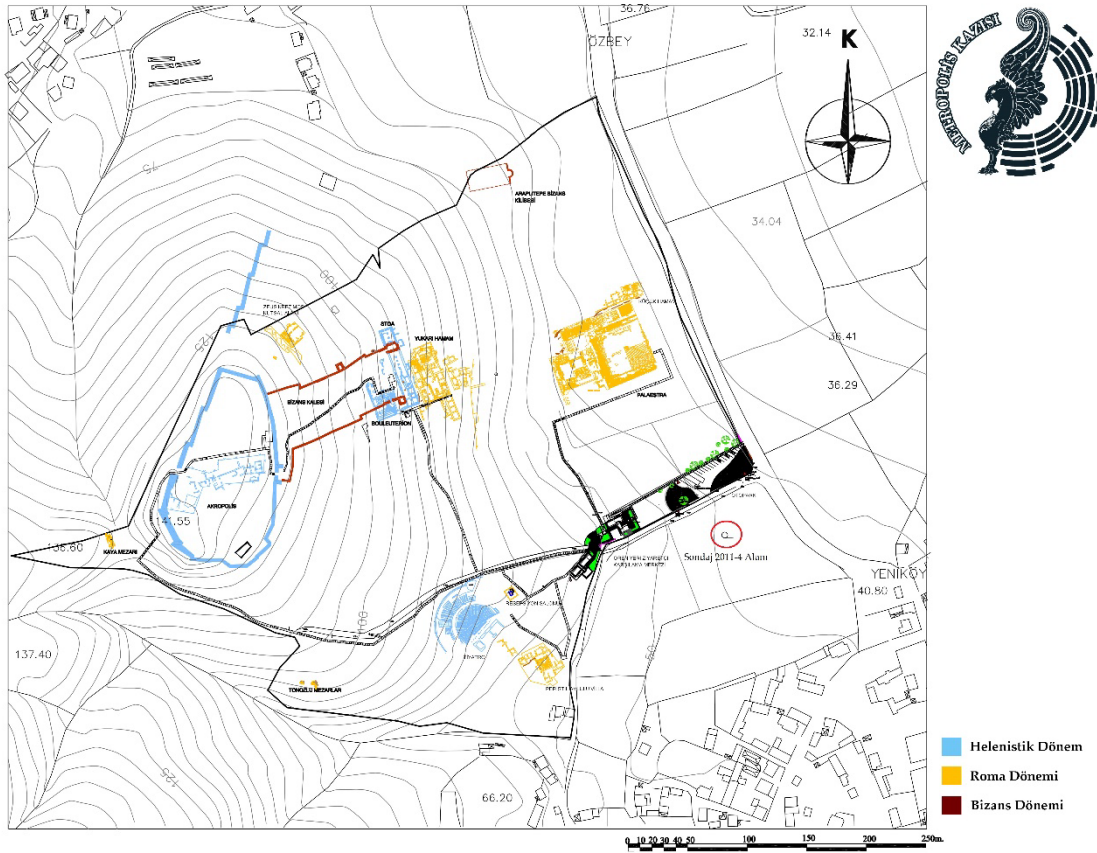
Two honorific statue fragments from Metropolis are compatible among the whole statuary of the city in terms of technical and workmanship features. Their marble types and quality indicate samples of The Kaplancık Quarry which is located just 5 km. north of Metropolis. Another interesting side of these statues is that they are different from well-known cuirass statue types of Late Hellenistic and Roman Imperial period especially for the previous fragments. First statue is clearly describing a standing male depicted with his cuirass. It indicates with this view that it honoured a general or ruler which is described with his armour unlike a cuirass emperor statue. Similar sculptures from Late Hellenistic and predominantly Roman Period support us for evaluating the Metropolis sample as belonging to the same period. As it is largely missing, we can only possibly say that the second statue is a standing male. The second statue is also associated with a general or administrator. The most important memory of Metropolis history was recorded at the inscriptions and also mentioned together with heroic stories related with Apollonios. Moreover, there are inscriptions which show the honoured Apollonios by council twice, in 145 and 133 BC. Although associating this military success with this new two general statues and other armour figures found in Metropolis is hard to prove, present finds compel us to think like that. It is understood that close relations of Metropolis especially with Ephesos and Pergamon led to the foreground of some citizens in the city, thanks to the policy they carried out. An important indication of these type of political advantages is that they make their own sculptures in the typology similar to the two statues studied in this article as a means of propaganda and display them in public spaces. Even if the people reflected by the sculptures are not generals, the armoured representation of their sculptures is directly related to political authority and power. There is a high probability that these two armoured statues in Metropolis were also carved for a similar purpose.

KAYNAKÇA

- Arslan, Burak-Aybek, Serdar vd. (2017). "Metropolis'te Bulunan Ok Uçları". *MASROP e-Dergi*. 9(12-13): 54-73. http://masrop.org/wp-content/uploads/2017/04/Cilt-9-Say_-13-2015-2017-54-73_2.pdf [30.01.2018].
- Arslan, Murat (2007). *Mithradates VI Eupator, Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yay. 222.
- Atilla, Cenker (2012). *Metropolis Geometrik Dönem Seramiği*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Ü.
- Aybek, Serdar (2008). "Metropolis". *Aktüel Arkeoloji* (6): 92-96.
- Aybek, Serdar (2009). *İonia I Heykel, Metropolis'te Helenistik ve Roma Dönemi Heykeltıraşlığı*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Aybek, Serdar-Ekin Meriç, Aygün vd. (2009). *Metropolis İonia'da Bir Ana Tanrıça Kenti*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Cadario, Matteo (2016). "Reception and transformation of the Greek repertory in Roman late-Republican portraits: the role of the fringed cloak in the military image". *EIKONES Portraits en Contexte*. ed. Stephane Verger. Paris: Osanna Edizioni. 295-316.
- Dreyer, Boris-Engelmann, Helmut (2003) *Die Inschriften von Metropolis I*. Bonn: Dr. Rudolf Halbert GmbH.
- Ekin Meriç, Aygün (2013). *Metropolis İonia III; Ana Tanrıça Kutsal Mağaraları*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Gehrke, Hans-Joachim (2014). "Bir Antik Dönem Metropolünün Tarihçesi". *Anadolu'da Helenistik Bir Başkent Pergamon*. ed. Felix Pirson - Andreas Scholl. İstanbul: Yapı Kredi Yay. 122-143.
- Harl, Kenneth W. (2006). "A Hoard of Roman Antoniniani from the Bath at Metropolis, Ionia". *American Journal of Numismatics* Vol. 18: 75-111.
- Hazala, Aysun (2010). *Metropolis Antik Kentinde Kullanılan Doğal Taşların Türleri ve Malzeme Özellikleri*. Bitirme Tezi. İzmir. Dokuz Eylül Ü.
- Herling Lothar-Kasper Kirstin vd. (2008). "Im Westen nichts Neues? Ergebnisse der Grabungen 2003 und 2004 in Dedecik-Heybelitepe". *Istanbul Mittenlungen* (58): 13-65.
- Hierocles, *Synecdemus*, çev. Henrico Gelzer, Lipsiae, 1893, (660,9): 16.
- Hind, John. G .F. (1992) "Mithridates". *The Cambridge Ancient History Vol IX, The Last Age of The Roman Republic 146-43 BC*. ed. John A. Crook - Andrew Lintott - Elizabeth Rawson. Cambridge: Cambridge University Press. 129-164.
- Külzer, Andreas (2011) "Bizans Dönemi Ephesos'u: Tarihine Bir Genel Bakış". *Bizans Dönemi'nde Ephesos*. ed. Falko Daim - Sabina Ladstätter. İstanbul: Ege Yay. 29-46.
- Lichter, Clemens-Meriç, Recep (2012) "Dedecik - Heybelitepe, Excavations at a Neolithic Settlement in the Torbalı Plain". *The Neolithic in Turkey New Excavations & New Research West Turkey*. ed. Mehmet Özdoğan - Nezih Başgelen - Peter Kuniholm. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay. 133-138.
- Ma, John (2013). *Statues and Cities, Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford: Oxford University Press.
- Magie, David (1950). *Roman Rule in Asia Minor, To The End Of The Third Century After Christ*. Princeton: Princeton University Press.
- Meriç, Recep (2003). *Metropolis: Ana Tanrıça Kenti*. İstanbul: Mas Matbaacılık.

- Sezgin, Yusuf-Aybek, Serdar (2016) "A group of portrait statues from the Bouleuterion of Aigai: a preliminary Report". *EIKONES Portraits en Contexte*. ed. Stephane Verger. Paris: Osanna Edizioni. 17-44.
- Smith, R. R. R. (2002). *Helenistik Heykel*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Stevenson, Tom (1998). "The 'Problem' With Nude Honorific Statuary And Portraits In Late Republican And Augustan Rome". *Greece & Rome*. xlv (1): 45-69.
- Zanker, Paul (1988). *The Power of Images in the Age of Augustus*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Zoroğlu, Candemir (2014). *Anadolu'da Roma Dönemi Zırhlı Heykelleri*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Ü.

EKLER

Plan 1: Metropolis Kent Planı

Resim 1: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Ön Yüz Görünümü

Resim 2: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Ön Yüz, Sol Çapraz Görünümü

Resim 3: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Ön Yüz, Sağ Çapraz Görünümü

Resim 4: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Sağ Profilden Görünümü

Resim 5: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Sol Profilden Görünümü

Resim 6: Kısa Khiton Giyimli Ayakta Erkek Heykeli Arka Yüz Görünümü

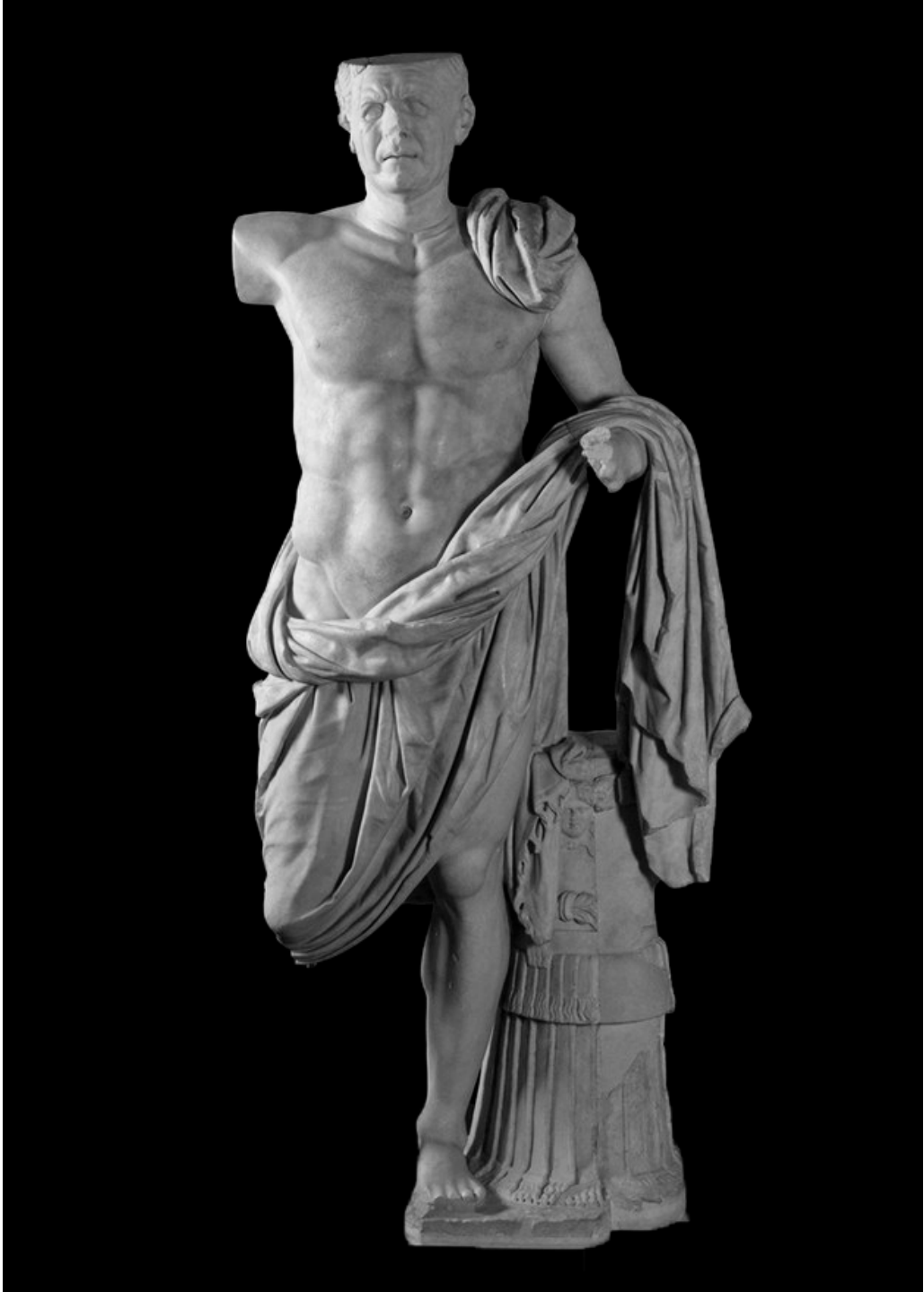
Resim 7: Metropolis'ten Zırhlı Torso Örneği

Resim 8: Metropolis'ten Zırlı Heykel Parçası

Resim 9: Metropolis'ten Khiton ve Kuşaklı Heykel Örneği

Resim 10: Tivoli'deki Romalı General Heykeli (Stevenson 1998: 49)

Resim 11: Tusculum'daki Romalı Komutan Heykeli. (Cadario 2016: 303)

Resim 12: Sağ Ayak ve Kaide Parçası Ön Yüz Görünümü

Resim 13: Sağ Ayak ve Kaide Parçası Ön Yüz, Sağ Çapraz Görünümü

Resim 14: Sağ Ayak ve Kaide Parçası n Yüz, Sol apraz Görünümü

Resim 15: Sağ Ayak ve Kaide Parçası Arka Yüz Görünümü